

ETÄOPETUKSESTA MONIMUOTO-OPETUKSEEN

Suomalaiset aikuiskasvattajat ovat olleet ensimmäisten joukossa soveltamassa lähiopeutukselle vaihtoehtoista ja täydentävää opetuksen muotoa — etäopetusta. Yhdysvaltoihin perustettiin ensimmäinen kirjeopisto vuonna 1891 ja jo parinkymmenen vuoden kuluttua Suomessa sovellettiin vastaavaa järjestelmää. Kansalais- ja koti-opintoliike aloitti opintojen kirjellisen ohjauksen vuonna 1912 ja jo vuonna 1920 perustettiin Kansanvalistusseuran kirjeopisto.

Vuonna 1986 muistionsa jättänyt monimuoto-opetuksen työryhmä (opetusministeriön työryhmän muistioita 39) määritteli etäopetuksen opetusmuodoksi, jossa opiskeluaineisto välitetään opiskelijalle postitse, radion, television tai muun datasiirron avulla ja jossa opiskelijalla on tarvittaessa yhteysmahdollisuus opettajaan kirjeitse, puhelimitse tai muun vastaavan välittäjän kautta.

Onnistuessaan etäopetus tarjoaa ja on tarjonnut aikuiselle, itsenäiselle henkilölle mahdollisuuden joustavaan, riippumattomaan ja taloudelliseen opiskeluun ja itsensä kehittämiseen. Monista kansainvälisistä ja suomalaisista tutkimuksista on käynyt ilmi etäopetuksen monet myönteiset vaikutukset. On onnistuttu lisäämään opiskelumahdollisuuksien tasa-arvoisuutta, opiskelu on tullut joustavammaksi ja monet opintojen esteet ovat pienentyneet. Etäopiskeluun liittyy tietenkin myös ongelmia, siitä viestii mm. suuri opintonsa keskeyttäneiden määrä.

Miksi uusi käsite monimuoto-opetus?

Monimuoto-opetus käsitteenä vilahteli keskusteluissa jo 1970-luvulla. Muutamat oppilaitokset käyttivät tätä käsitettä aivan tietoisesti ko-

rostaessaan eroa tavanomaiseen tapaan organisoida opetusta. Suomalaisista koulutusorganisaatioista mm. Merkonomien Jatkokoulutuskeskus MJK, E-Instituutti ja Markkinointi-instituutti käyttivät tätä käsitettä ennen sen "virallistamista". Kaikille oppilaitoksille oli ja on tyypillistä se, että etäopetuksella tuetun itseopiskelun ja perinteisemmän lähiopetuksen lisäksi olennaisena osana on suunnitelmallinen työssä oppiminen.

Käsitteen eräänlainen virallistuminen tapahtui 1980-luvun puolivälin jälkeen, jolloin edellä mainittu työryhmämuistio asiasta valmistui. Vuonna 1989 aikuiskoulutusneuvosto tarkensi käsitteen "virallista" määritelmää. Sen mukaan monimuoto-opetus on tietyille kohderyhmälle suunnitelmalliseksi kokonaisuudeksi yhdistettyä lähi- ja etäopetusta sekä itseopiskelua, joita tukee opiskelijan ohjaus ja neuvonta. Lisäksi korostetaan, että opetuksessa voidaan käyttää hyväksi sähköistä viestintäteknikkaa, telemaattisia palveluja ja tietotekniikkaa. Eri aikuiskoulutusorganisaatiot voivat järjestää monimuoto-opetusta yhteistyönä.

Monimuoto-opetuksen etuja

Monimuoto-opetuksen käsitteenä ja ilmiönä osakseen saama myönteinen huomio selittyneellä, että monimuotoisen opetuksen ja opintojen organisoiminen uskotaan hyvin edistävän aikuiskoulutuksen keskeisten tavoitteiden saavut-

tamista. Näitä keskeisiä tavoitteita ovat mm. opiskelun joutavuuden ja saavuttavuuden lisääntyminen, opiskelun tuloksellisuuden paraneminen sekä opetuksessa käytettävien resurssien taloudellinen ja tarkoituksenmukainen käyttö (vrt. esimerkiksi Telemaattiset kulttuuripalvelut -työryhmän muistiota vuodelta 1990).

Käsitteen sisältö: opetus, ohjaus, opiskelu

Onko uusi käsite — monimuoto-opetus — tarpeen? Olisiko ollut mahdollista käyttää jatkosakin käsitettä etäopetus? Onko riittävä peruste uuden käsitteen käytölle se, että eri tavoin vahvistetaan etäopetuksessakin tavalla tai toisella käytössä olleita komponentteja; lähi-, etä- ja itseopiskelua? Vai onko monimuodossa nyt jotain todella uutta? Näyttää siltä, että huolimatta viime vuosien vilkkaasta monimuotokokeilusta ja -keskustelusta missään ei olla tehty todella pysädyttävää opetuksen, ohjauksen ja opiskelun integroivaa kuvausta monimuoto-opetuksen olemuksen selkeyttämiseksi.

Tämän kirjoittajaryhmä on palaverissaan jäsentänyt monimuoto-opetuksen keskeisten osien olemusta ja keskinäistä suhdetta. Jokainen meistä on usean vuoden työskennellyt asian parissa kouluttajana, tutkijana ja hallintotehtävissä. Saadaksemme monimuoto-opetuskentässä käytettävät käsitteet ja niiden väliset suhteet vakiintuneemmalle tasolle tarjoamme jatkokeskustelujen pohjaksi seuraavan kuvaustavan.

Kuvio 1. Monimuoto-opetuksen rakentuminen

Opetus, ohjaus ja opiskelu			
Organisointi	Keskinäinen yhteys	Toteutus	
		Aika ja paikka	Tapa
1. LÄHI	Välitön	Samat	Välitön persoonallinen vuorovaikutus
2. ETÄ	Välineellinen	Sama tai eri aika ja eri paikka	Vuorovaikut. välineet ja materiaalit
3. ITSE	Puuttuu	Eri aika ja eri paikka	Materiaalit ja välineet

Jo aikaisemmin mainitussa aikuiskoulutusneuvoston määritelmässä olivat mukana kuviossa esitetyt organisointimuodot: lähi, etä ja itse. Käsitteemme mukaan näitä erottavaksi piirteeksi nousee ohjaajan ja ohjattavan keskinäinen yhteys. Se voi olla joko välitön, välineellinen tai puuttua kokonaan. Eroja syntyy myös toteutuk-

sessä. Olemme eritelleet toteutuksessa aika- ja paikkatekijän sekä toteutustavan. Näiden tekijöiden osalta erittelemme kunkin organisointitavan (lähi, etä, itse) ominaispiirteitä. Kuviossa 2. havainnollistamme organisointitapoja konkreettisemmin.

Kuvio 2. Esimerkkejä monimuoto-opetuksen toteutustavoista

Opetus, ohjaus ja opiskelu				
Organi- sointi	Keskinäi- nen yh- teys	Toteutus		
		Aika ja paikka	Tapa	
1. LÄHI	Välitön	Samat	Välitön persoon- allinen vuoro- vaikutus	* Oppitunnit menetelmiseen * Opintopiirit
2. ETÄ	Välineel- linen	Sama tai eri aika ja eri paikka	Vuoro- vaikutt. välineet ja mate- riaalit	* Opintokirjeet * Puhelinopetus * Videoneuvottelu * Tietokoneavust. opetus
3. ITSE	Puuttuu	Eri aika ja eri paikka	Materi- aalit ja välineet	* Kirjallisuus * Tietokoneet * Av-materiaalit

© 1991/Hätönen, Koro, Mäkinen, Vaherva

Usein on esitetty kysymys, riittääkö monimuoto-opetuksen käsitteen sisällöksi esimerkiksi lähi- ja etäopetus tai etä- ja itseopiskelu. Esitämme kuvauksemme perusteella, että monimuoto-opetuksen tulee sisältää kaikki kolme tekijää, lähiopetuksen, etäopetuksen ja itseopiskelun. On toki mahdollista, että yksittäinen opiskelija suorittaa valintansa mukaan osioita suunnitellusta monimuotokokonaisuudesta omien tavoitteittensa mukaisesti.

Korostamme, että monimuoto-opetuksessa keskeisiä ovat tuloksellisen oppimisen tukeminen erilaisin ratkaisuin, opiskelijan ja opettajan vuorovaikutuksen monensuuntaisuus ja joustavuus, oppijan omaohjauksisuus sekä oppimisen arviointi oppijan itsensä suorittamana. Välineet ja menetelmät ovat tukemassa näitä prosesseja.

Toivomme, että keskustelu monimuoto-opetuksen käsitteestä ja sisällöstä jatkuisi — tämänkin esityksen pohjalta.

HELJÄ HÄTÖNEN, JUKKA KORON,
ANNELI MÄKINEN & TAPIO VAHERVA